

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาลักษณะการประพันธ์โดยทั่วไป มักแบ่งงานประพันธ์เป็น 2 ประเภท คือ ร้อยแก้ว และ ร้อยกรอง¹ งานประพันธ์ประเภทร้อยกรองนับเป็นงานประพันธ์ที่ประณีตบรรจง เพราะผู้แต่งต้องเลือกสรรคำให้เหมาะเจาะทั้งจังหวะของเสียง ความหมายและสัมผัส ผลงานประพันธ์ประเภทร้อยกรองนั้น โดยทั่วไป อาจเรียกว่า บทกวี กวีนิพนธ์ กวีพจน์ คำประพันธ์ กวีวจน์ บทร้อยกรอง กาพย์กลอน และอื่น ๆ ในการวิจัยครั้งนี้จะเรียกว่าบทร้อยกรอง

ความงามและความไพเราะในการเลือกสรรถ้อยคำมาร้อยกรองเข้าด้วยกันให้มีรูปลักษณะต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความคิด อารมณ์ให้แก่ผู้อ่าน จำเป็นต้องใช้ความสามารถอย่างสูง นับเป็นงานศิลปะที่ประณีตยิ่ง การที่ผู้แต่งบทร้อยกรองสามารถบรรยายความรู้สึกทางคำสอนหรือระอออกมาให้ผู้อ่านรับรู้ได้นั้น ถือเป็นการสร้างศิลปะ² ศิลปกรรมทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นทางคำาน จิตรกรรม ภูมิมากรรม สถาปัตยกรรม ศีตกรรม ตลอดจนถึงงานประพันธ์ต่าง ๆ ที่เรียกว่า วรรณกรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบเป็นหลักในการพิจารณาคุณค่า³

รูปแบบในการแต่งบทร้อยกรองของไทย แต่เดิมมายึดถือฉันทลักษณ์เป็นเรื่องสำคัญมาตลอด แต่ความเคร่งครัดในเรื่องฉันทลักษณ์นั้นมิได้เป็นไปทุกระยะ กล่าวคือ ตั้งแต่สมัย-

¹ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), คำของวรรณคดี (พระนคร: รวมสาส์น, 2503), หน้า 16.

² พัทยา สายหู, "ศิลปะกับสังคม," สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 4 (มีนาคม, 2512), หน้า 24.

³ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2517), หน้า 5.

กรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กวีส่วนใหญ่มีได้เคร่งครัดฉันทลักษณ์มากนัก⁴ จนกระทั่งถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา การแต่งร้อยกรองเคร่งครัดในเรื่องฉันทลักษณ์มากที่สุด⁵ การแต่งบทร้อยกรองในปัจจุบันนี้ ผู้แต่งร้อยกรองมีทั้งผู้ที่เคร่งครัดและไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ การแต่งบทร้อยกรองแบบไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์กำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ทั่วไป พร้อมกันนั้นก็เกิดมีรูปแบบการเขียนบทร้อยกรองใหม่ ๆ ขึ้นหลายแบบ และมุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการแสดงออก การเขียนบทร้อยกรอง จึงได้รับความนิยมกว้างขวางยิ่งขึ้น ผู้แต่งบทร้อยกรองหลายท่านมีรูปแบบ เนื้อหา และแนวความคิดที่ต่างไปจากรูปแบบฉันทลักษณ์โบราณ งานประพันธ์ร้อยกรองในปัจจุบันจึงมีลักษณะที่เปลี่ยนไปทั้งในเชิงฉันทลักษณ์ และเนื้อหา⁶

คนไทยเรามีชื่อเสมอว่า เป็นผู้มีใจรักการกวี และเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน⁷ มานานแล้ว จนกล่าวได้ว่าคนไทยเป็นคนรักกลอนโดยธรรมชาติ⁸ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงกล่าวไว้ใน "กลอนเล่นนักกลอน" ว่า "ไทยเป็นชาตินักกลอน ไทยสยามมีนิสัยเป็นนักกลอน"⁹ ลาลูแบร์ ได้บรรยายเกี่ยวกับลักษณะคนไทยในรัชสมัยสมเด็จพระ-

⁴ลลิตา พิณิจูวาท และ ประทีป วาทิกทินกร, ร้อยกรอง (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516), หน้า 41.

⁵ลลิตา พิณิจูวาท และ คณะ, ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย, (พระนคร: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2515), หน้า 444.

⁶ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เรื่องเดิม, หน้า 171.

⁷วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดี และวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม, พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2504), หน้า 268.

⁸ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วรรณไวทยาการ: วรรณคดี (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 62.

⁹พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, "กลอนเล่นนักกลอน," สามเรื่องเอกของ น.ม.ส. (พระนคร: แพร่พิทยา ไม่ระบู่ พ.ศ. ที่พิมพ์), หน้า 375.

นารายณ์มหาราช ไว้ตอนหนึ่งว่า คนไทยเป็นกวีโดยธรรมชาติ" ...they are naturally Poets"¹⁰ นิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนของคนไทยเราเห็นได้จากบทขับร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง บทขับบทหลำนำที่ใช้ในการให้จังหวะในการทำงาน เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว หรือ เพลงพื้นบ้าน บทเพลงต่าง ๆ เหล่านี้ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ เป็นเครื่องให้ความเพลิดเพลินบันเทิงใจให้ความพร้อมเพรียงในการทำงาน และสื่อความคิดระหว่างกัน การที่คนไทยมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนนี้เอง ทำให้วรรณคดีประเภทร้อยกรองของไทยส่วนใหญ่มีอายุยืนนานกว่าวรรณคดีร้อยแก้ว เพราะร้อยกรองเป็นพาหะของความคิดที่ลึกซึ้ง¹¹ ให้อารมณ์สะเทือนใจได้ดีกว่า สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การผูกคำให้สัมผัสคล้องจองกันนั้นทำให้จดจำได้ง่าย ยากแก่การลืมเลือน เพราะมีจังหวะลีลาซึ่งเป็นลักษณะของคุรียางค์ดนตรี¹²

ในการศึกษารูปแบบบทร้อยกรอง หรือ ฉันทลักษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิทางวรรณคดีหลายท่านทั้งของไทยและต่างประเทศ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร้อยกรองไว้หลายทัศนะ ดังเช่น ศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน ได้อธิบายถึงร้อยกรองไว้ว่า

โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งมีถ้อยคำที่นำมาประกอบ
ประพันธ์กัน มีขนาดมาตราเสียงสูงต่ำ หนัก เบา และสั้น
ยาวตามแบบรูป (Pattern) ที่กำหนดไว้ แบบรูปที่กล่าว
นี้ มีมุกกวางกัน ไม่จำเป็นต้องมีเฉพาะแต่ที่กำหนดไว้ในตำรา
ซึ่งว่าควยการแต่งโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน หรือฉันทลักษณ์¹³

¹⁰Simon de la Loubère, The Kingdom of Siam (New York: Oxford in Asia Historical Reprints, 1969), p. 60.

¹¹ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์สรรพนคติไทย, หน้า 34.

¹²เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), เรื่องเกิม, หน้า 18.

¹³พระยาอนุমানราชชน, การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์ (พระนคร: บรรณาคาร, 2515), หน้า 9.

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงอธิบายไว้ว่า

...กวีนิพนธ์ เป็นการร้อยกรองถ้อยคำ คือ เรียงถ้อยคำตามระเบียบของบังคับซึ่งใดแกมาตราฉันทลักษณ์ แต่เน้นเป็นเพียงการร้อยกรอง กวีนิพนธ์โดยแท้จะต้องแสดงความรู้สึกนึกคิดที่เป็นภาพอันงามควย ชูแต่งและผู้อ่านจะรู้สึกหรือไม่ก็ตาม กวีนิพนธ์เป็นสิ่งชวนใจเราให้รู้สึกนึกคิด ทำให้เราสนใจในรสของภาษาและเห็นภาพความคิดต่าง ๆ กระจ่างขึ้น¹⁴

นอกจากนี้ยังทรงให้คำอธิบายความแตกต่างระหว่าง โปเอตรี (Poetry) กับ เวลส์ (Verse) ไว้ว่า

...กวีนิพนธ์ (Poetry) เป็นลักษณะยอดเยี่ยมของวรรณคดี กวีนิพนธ์โดยมากแต่งเป็นคำร้อยกรอง Verse คือคำที่ผูกขึ้นตามฉันทลักษณ์ แต่คำร้อยกรองเป็นเพียงเครื่องประกอบของกวีนิพนธ์เท่านั้น หากไขแกนสารของกวีนิพนธ์ไม่...¹⁵

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชาธิบายไว้ว่า ความจำเป็นอย่างยิ่งในการอ่าน หรือ เขียนบทร้อยกรองให้ได้ดีคือ "ต้องดูแบบ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เสียก่อน ดูแบบให้เจนตาเป็นดี"¹⁶

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงให้ความหมายของร้อยกรองไว้ว่า "สิ่งที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า โปเอตรี (ซึ่งในที่นี้เรียกว่า กวีวัจนะ) นั้น ถ้าพูดในส่วนตัวไทยก็ย่อมจะมีสัมผัสคล้องกันมาเป็นกลอนทั้งสิ้น หนังสือไหนไม่มีสัมผัสคล้องกันเป็นกลอน หนังสือนั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์, วิทยาวรรณกรรม (พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร: แพรพิทยา, 2514), หน้า 28.

¹⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 33.

¹⁶พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2470), หน้า 4.

ก็มีไฮโปเธสิส หรือทวิวิจนะไทย¹⁷ นอกจากนั้นได้ทรงอธิบายเกี่ยวกับการศึกษาร้อยกรองว่าควรจะพึงเล็งที่รสแห่งทวิวิจนะ ซึ่งจำแนกได้เป็น 2 อย่าง คือ รสคำ กับ รสความ¹⁸

วิทย์ ศิวะศรียานนท์¹⁹ มีความเห็นว่า การที่จะตัดสินความงามของงานประพันธ์ จำเป็นต้องรู้หลักและเทคนิคของการประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ความมุ่งหมายของกวี สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และศิลปะในเวลาทีประพันธ์เรื่องนั้น ๆ

เจตนา นาควัชระ²⁰ ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การศึกษาร้อยกรองอาจใช้หลักแนวเดียวกันกับงานศิลปะอื่น ๆ คือ ควรศึกษาโครงสร้างทางด้านความงาม ลีลา ท่วงทำนอง หรือจังหวะของคำประพันธ์ และควรพิจารณาถึงคุณลักษณะเชิงศิลปะด้วย เพราะบทร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์ถ้าไม่อ่านออกเสียงจะไม่มีใครสันทัดที่ ดังนั้นการศึกษางานประเภทร้อยกรองจึงอาจใช้ทฤษฎีทางศิลปะมาพิจารณาประกอบ เพราะร้อยกรองจัดเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง

คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ฌ อยุชยา²¹ ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร้อยกรองไว้ 7 ประการ กล่าวโดยสรุปได้ว่า

1. กาพย์กลอนเป็นดนตรี กวีหรือผู้แต่งจะต้องเลือกคำเสียงสูงเสียงต่ำให้เหมาะกับลีลาของบท
2. ความหมาย เสียงของคำที่นำมาเรียงกัน ต้องมีความหมายจับอารมณ์ จับความคิด ของผู้ใดยินได้ฮาน

¹⁷พระราชวรวงศ์เชอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, สามกรุง (พระนคร: คลังวิทยา, 2511), หน้า 283.

¹⁸เรื่องเดียวกัน, หน้า 310.

¹⁹วิทย์ ศิวะศรียานนท์, เรื่องเดิม, หน้า 259.

²⁰เจตนา นาควัชระ, วรรณไวทยาการ: วรรณคดี, หน้า 22.

²¹คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ฌ อยุชยา, "ลักษณะบทประพันธ์ร้อยกรองในวรรณคดีไทย" เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 100: คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3, หน้า 282-286.

3. จังหวะและสัมผัส บทร้อยกรองต้องมีเสียงสัมผัสหนักเบา

4. จากสามข้อแรกรวมกันจะเกิดเป็นแบบของฉันทลักษณ์ หรือแบบกาพย์ กลอน ซึ่งผู้ใดจะคิดประดิษฐ์แบบใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างไรก็ยอมทำได้

5. กวีในสมัยเก่า ถือว่า การแต่งคำประพันธ์ต้องสร้างภาพหรือมโนภาพ ซึ่งจะให้มัลักษณะโอ้อ่า ไพเราะ เศร้า หรืออย่างอื่นใด

6. กวีจะส่งเสริมให้บทกวีของตนแจ่มชัด เร้าอารมณ์ ไพเราะได้โดยการใช้ศิลปะแบบต่าง ๆ เช่น การซ้ำคำ สัมผัสใน

7. บทร้อยกรองไม่ว่าจะเป็น กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ในภาษาไทย ๆ ก็ตาม ควรใช้คำง่าย ๆ เลือกใช้ถ้อยคำให้ถูกความหมาย

รองรัตน์ อิศรภักดี และ เทือก กุสุมา ณ อยุธยา ได้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะร้อยกรองที่ดีความีหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. มีลักษณะถูกต้องตามแบบแผนที่กำหนดไว้สำหรับร้อยกรองนั้น
2. มีใจความดี
3. มีความไพเราะ²²

ศาสตราจารย์ พระวรเวทย์พิสิฐ ให้หลักการพิจารณาฉันทลักษณ์คำประพันธ์ที่ดีที่สุดไว้ 5 ประการ คือ

1. แต่งถูกต้องตามข้อบังคับของคำประพันธ์ชนิดนั้น ๆ โดยเคร่งครัด
2. ความดีและเกิน
3. สัมผัสดี
4. ความไพเราะ
5. ไม่แต่งอย่างที่ว่ากลอนพาไป²³

²²รองรัตน์ อิศรภักดี และ เทือก กุสุมา ณ อยุธยา, คำวาทวิชาการมัธยมของครูสภา ภาษาไทยตอน 1 วิธีสอนภาษาไทยชั้นมัธยม, หน้า 171.

²³พระวรเวทย์พิสิฐ, บันทึกสมาคมวรรณคดี (พระนคร: โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์ที่ระลึกในการปลงศพ นายเคช คงสายสินธุ์, 2516), หน้า 190.

ผู้วิจัยได้พิจารณาแนวกรศึกษาทฤษฎีของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาทฤษฎีของไทย ปรากฏว่าผู้ทรงคุณวุฒิทางคำประพันธ์ของต่างประเทศ แสดงความคิดเห็นไว้ดังนี้

เวนท์วอร์ธ เค บราวน์ (Wentworth K. Brown) และ สเตอริง พี ออมสเต็ด (Stering P. Olmsted) มีความเห็นว่า "To study poems is to see this use of language through a magnifying glass"²⁴ หมายความว่า การศึกษาคำประพันธ์ ควรจะพิจารณาถึงการใช้ภาษาเป็นสำคัญ โดยผู้เขียนเปรียบเทียบว่า ควรจะใช้แว่นขยายช่วยในการพิจารณา นอกจากนั้นผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่าน ยังเห็นว่า การพิจารณาถึงการใช้ภาษาในคำประพันธ์นั้น ควรจะพิจารณา คำ (Word) จังหวะ (Rhythm) สัมผัส (Rhym) และองค์ประกอบอื่น ๆ อันได้แก่กลวิธีหรือเทคนิค รูปแบบ และภาพพจน์ที่จะให้แก่อ่าน

โรเบิร์ต ลี ฟรอสต์ (Robert Lee Frost) กวีชาวอเมริกัน ผู้มีชื่อเสียงในทางการเขียนบทร้อยกรอง แสดงความคิดเห็นไว้ในบทความเรื่อง "The Figure A Poem Makes"²⁵ สรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการเขียนบทร้อยกรองก็เพื่อทำให้เสียงของคำในบทประพันธ์นั้นแตกต่างไปจากกันและสิ่งที่จะทำให้เสียงนั้นแตกต่างกัน ก็คือ สระ พยัญชนะ การเว้นวรรคตอน การสร้างประโยค ถ้อยคำ รูปประโยค นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาถึง แก่นของเรื่อง ความหมายของบทประพันธ์ และเนื้อเรื่องอีกด้วย

ดอน เอ็ม วูล์ฟ (Don M. Wolfe) มีความเห็นว่า บทประพันธ์ที่ดีมีคุณค่าจะทำให้ผู้อ่านได้เห็น ไคยน์ ไคร์บรอส ไคส์ผัส และเกิดภาพพจน์ของความรู้สึกปรากฏขึ้นในอารมณ์

²⁴Wentworth K. Brown and Stering P. Olmsted, Language and Literature (New York: Harcourt, Brace World Inc., 1962), p. 161.

²⁵Robert Lee Frost, "The Figure A Poem Makes," Literary Criticism in America (New York: The Liberal Arts Press, 1957), p. 289.

และจิตใจของผู้อ่าน คอน เอม วูฟ กล่าวไว้ว่า "...make the reader see, hear, taste, and touch, and through these images of senses appeal to his feeling and his mind"²⁶

เกี่ยวกับการวิเคราะห์บทกวีของ เวนท์เวิร์ท เค บราวน์ (Wentworth K. Brown) และ สเตอริง พี ออลสเตด (Stering P. Olmsted) มีความเห็นว่า "...we have to understand them before we can appreciate them..."²⁷

ในการศึกษามบทกวีเราควรจะต้องเข้าใจงานกวีนั้น ให้ถ่องแท้เสียก่อน เราจึงจะเกิดความซาบซึ้งในงานชิ้นนั้น วิธีการที่จะเข้าใจงานนั้น ๆ ได้ก็คือ การนำงานนั้นมาวิเคราะห์ โดยเฉพาะงานที่มีความซับซ้อน การวิเคราะห์นั้นจะทำให้เราเห็นคุณค่าของบทประพันธ์นั้นดียิ่งขึ้น การวิเคราะห์ในความคิดเห็นที่ยอมรับกันทั่วไป เชื่อว่าจะไม่ทำให้บทกวีที่ดีเกินต้องได้รับความเสียหาย ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ท่าน กล่าวไว้ว่า "...analysis can do very little harm to a good poem"²⁸

คริสโตเฟอร์ คอลลินส์ (Christopher Collins)²⁹ ได้กล่าวถึงศิลปะในการแต่งคำประพันธ์ไว้ว่าจะต้องใช้ความง่าย ๆ เพื่อให้ผู้อ่านจดจำได้ กวีหรือผู้แต่งบทกวีจะต้องเลือกสรร (select) เรียบเรียง (arrange) ความทรงจำ ความนึกคิดที่ตนเคยสัมผัส อารมณ์สะท้อนใจหรือสิ่งที่เคยได้พบได้เห็นได้ยินได้กลิ่น และจัดประสบการณ์เหล่านั้นรวมไว้ในรูปแบบของบทประพันธ์ (Pattern of a poem)

²⁶Don M. Wolfe and Others, "A Study of Poetry," New Dimensions in Literature (Kansas: McCormick Mathers Publishing Company, Inc., Wichita, 1965), p. 99.

²⁷Brown and Olmsted, op. cit., p. 187.

²⁸Ibid.

²⁹Christopher Collins, The Art of Poetry (New York: Random House, 1970), p. 6.

แนวทางการศึกษามหรรอกรองที่ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งของไทยและต่างประเทศได้แสดง
ความคิดเห็นไว้ สรุปได้ว่า ในการศึกษามหรรอกรองนั้นควรอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาโดยรอบ
ด้าน นับตั้งแต่รูปแบบการเขียน ฉันทลักษณ์ กลวิธีในการเขียน การใช้ภาษา ภาพพจน์ และ
ความรู้สึกนึกคิดที่ให้อ่าน ตลอดจนอิทธิพลของสังคมที่มีต่อผลงานประพันธ์นั้น ๆ *

ผลงานมหรรอกรองในอดีตของไทยเราส่วนใหญ่มักเป็นผลงานมหรรอกรองขนาดยาว³⁰
เห็นได้จากวรรณกรรมมหรรอกรองในยุคต่าง ๆ ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ทั้งวรรณคดีที่เป็นเรื่อง
เล่าท่านองนิทาน ไม่ว่าจะเป็น อีเหนา ขุนช้างขุนแผน ลิลิตพระลอ หรือวรรณกรรมอื่น ๆ
ที่กวีพรรณนาความรู้สึกในรูปของนิราศ หรือบทสกุติ บทเห่หมอลำต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นผลงาน
ขนาดยาวแทบทั้งสิ้น แต่ผลงานมหรรอกรองปัจจุบันมักเป็นมหรรอกรองบทสั้น ๆ ³¹ และเน้น
แสดงความคิดในแนวทาง ๆ มากกว่าจะมุ่งทางด้านความงาม และความไพเราะของคำ
ประพันธ์การใช้ถ้อยคำส่วนใหญ่จึงแข็งกร้าว ให้อารมณ์สะเทือนใจได้มาก

ผู้ที่รักการอ่านคำประพันธ์อย่างจริงจัง และได้ติดตามผลงานประพันธ์มหรรอกรองมา
ตลอด จะพบว่าผลงานของนักเขียนมหรรอกรองร่วมสมัยหลายต่อหลายท่าน เริ่มมีแนวโน้มที่
เบนออกจากกรอบฉันทลักษณ์ โดยหันไปสู่ความมีอิสระในการเขียนตามรูปแบบใหม่ ๆ ที่ตนถนัด
หรือสนใจมากยิ่งขึ้น แนวการเขียนมหรรอกรองในปัจจุบันจึงเปลี่ยนไปจากฉันทลักษณ์เดิมมาก
ทั้งทางด้าน รูปแบบ เนื้อหา แนวความคิด การใช้ถ้อยคำ กฎเกณฑ์ข้อบังคับทางฉันทลักษณ์
อื่น ๆ เช่น สัมผัส คณะ จังหวะ วรรคยุกต์ ฯลฯ สิ่งที่น่าสนใจไม่น้อยอีกอย่างหนึ่งก็คือ
นักเขียนมหรรอกรองร่วมสมัยนิยมใช้สัญลักษณ์ใหม่ ๆ สื่อความหมายในมหรรอกรองมากขึ้น
ขอยกตัวอย่างมหรรอกรองร่วมสมัยที่มีแนวโน้มเปลี่ยนไปจากฉันทลักษณ์โบราณ

อังคาร กัลยาณพงศ์ ประพันธ์ "โอม" ในรูปแบบใหม่ที่แปลกไปจากฉันทลักษณ์เดิม

³⁰ สิทธา พินิจภูวนล และ ประทีป วาทิกทินกร, เรื่องเดิม, หน้า 40.

³¹ คำบรรยายเรื่องวรรณกรรมปัจจุบัน เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 77,
หน้า 164-165.

โอม อธิษฐานถึงชาติหน้า
 ช้านอนนี้ ขอรักไว้
 ทนวก บอด ไบ้
 เป็นคอไม้ไผ่เคื่อนกิ่งก็ออกไป
 อयरูเลยวาทลา
 และฟ้านั่งงามเพียงไหน
 ชื่อโง่บ้ากว่าใครใคร
 ดวงใจก้านคังแผ่นดิน
 ซากจงกลิ้งกลางทราย
 กระจุกกระจายหายสิ้น
 ไท้แรงหมาดากิน
 ยินไว้เถอะนะพระเอย³²

งานอีกชิ้นหนึ่งของอังคาร กัลยาณพงศ์ คือ "12 สิงหาคม" ในรูปแบบใหม่ที่แปลก
 ตาที่สุด อังคารประพันธ์ไว้ว่า

รำถุก ไว้เสมอว่า
 ประคุมมหาสมุทร ฝ่ายพ่อนวารี ค้อมหาราชนี
 ของปรุพีนี้เสมอไป
 มีจันทร์เจ้า สกาวแสงรุ่งเงินยวง ประดับค้ายปวง
 ดวงคาริกา ระเบียบระย้า จันทรานั่นคือ ราชนี ของ
 นภาลัย และโลกนี้ ณีโค
 มีบุปผามาลี ที่แสนสวย ระรวยรสหอม นอบนอม
 ให้เป็นส่วยขวัญ แด่จันทร์เจ้า อันสกาวแสง
 ตลอดจนราตรี กระทั่งนาที ที่ถึง บุพพัสสมัย

³²อังคาร กัลยาณพงศ์, กวีนิพนธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3, พระนคร: คีกริทธสยาม, 2517),
 หน้า 49.

ไปชั่วกาลนาน

ฉันใด

มีพระนางแก้ว

กัลยาณี

สิริกิติ์ เป็นมหาราชินี คุณุณนามรมี

ประเทศไทย

ไปฉันนั้น

มีน้ำอกน้ำใจ

ของปวงกุลสตรีไทย ระรวยด้วย ความ

จงรักภักดี

นอบน้อมให้

พระนางแก้ว

สิริกิติ์

มหาราชินี

ไปฉันนั้น

นับกาลนาน³³

"เพลงพื้นบ้านฉบับพิเศษ" ของ ไพฑูริย์ วงษ์เทศ ตัดตอนเฉพาะเพลงที่ 1 คือ

เพลงอาราม

วัดเอ๋ย - วัดโบสถ์

ศาลโตนคยี่สิบกว่าต้น

กอดฟ้าเธอรไปปล้น

ปานฉะนี้ไม่กลับมา

ศรีน้อยรอดฉวี

เข้าครวญคคะน้ำ

วิหุเสียดอเมริกา

ประกาศว่าฉวีตายแล้ว

ว่าให้อาดัยรัก

กระที่บฉก ข้างแก้ว

แต่ไม่มีแล้ว

อกไอ้ อนิจจา

ชีวิตรักพาทเนอร์

สิ้นพิชองเป็ลื่องฉ่า

สิ้นซึ่งอเมริกา

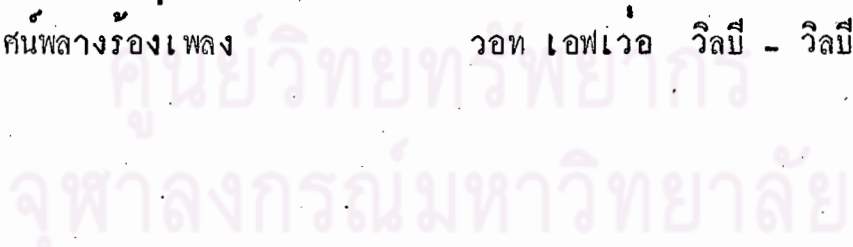
วัดโบสถ์ก็วังเวง

เรือหางยาวหยุดวิ่ง

เจ้าอวาสนอนเขลง

เทศน์ปลาทองร้องเพลง

วอท เอฟเวอ วิลปี - วิลปี³⁴

³³อังคาร กัลยาณพงศ์, "12 สิงหาคม," ลลนา (เล่ม 39: ปักษ์แรก สิงหาคม, 17), หน้า 40.

³⁴ไพฑูริย์ วงษ์เทศ, คำประกาศของคนรุ่นใหม่ (พระนคร: ประพันธ์สาส์น, 2517), หน้า 58.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล นักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยผู้หนึ่ง ประพันธ์ "บทเพลงชีวิต" ลงใน วรรณศิลป์ ม.ธ. ว่า

บทเพลง	บทเพลงชีวิต
ท่านองลิขิต	ชีวิตลีลา
สร้อยเสร์รา	ถ้าเราวิญญา
ก็เริงก็รา	เปลี่ยนท่าคามไป
จะเหน้อย	จะเหน้อยสุดแสน
ก็โลกก็แล่น	แคนท่าสทิส
ร้ายรา	ร้ายงามเพียงใจ
ก็ร่าก็ร้าย	มิไคแลมอง
บทเพลง	บทเพลงชีวิต
คัลลองลิขิต	ชีวิตหึ่งผอง
ลอลอย	คลอยตามท่านอง
ชีวิตหึ่งผอง	ลอลอย ลอลอย ³⁵

"สี่" กลอนเปล่า ของ ภาณี

นึมขวัญ...

เห็นริ้วแคตริงรอนอย่างริ้วทองนั้นไหม

ซึ่งอ่อนจุ่มพิศแผ้วแผ้วกับแกมหญ้าสีเขียวอ่อน

และโลมไล่เก็จนาค้างในอ้อมบัว

ซึ่งแหววามอย่างเกล็ดควานบนลานฟ้าสีเทา

ลมอ่อนอ่อนไค่เกี่ยวก้อยกับกลิ่นหอมบางของพยอม

รินโรยไปทุกซอกของลำเนาป่าอันเบ่งบาน

³⁵ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, "บทเพลงชีวิต," วรรณศิลป์ ม.ธ. (ปีที่ 13 ฉบับที่ 3 ม.ค. 2517), หน้า 20.

นางฟ้า

เห็นธารเล็กเล็กสีเงินสายยาวอย่างไร้จุดจบนั้นใหม่
ซึ่งเอนอ่อนอ่อนช้อยเห็นกรวดสีน้ำตาล และทรายสีขาว
ผานกระทอนน้อยของนกหัวขวานสีส้ม
ผานเฟิงหญ้าอ่อนอบอุ่นของกระรอกสีขาว
เหนือรากไทรสีเขียวคล้ายยอระยาอย่างธารน้ำตก

นิมขำฉู

เห็นระบำแมลงปอสีแดงสคบนเวทีทองของทุ่งหญ้าที่ใหม่
สายระยางสีส้มของวัวสีเหลืองโยงระยาเหนือพงอ้อปริ่มน้ำ
ห่านป่าสีขาวลอยตัวเนิบอยู่เหนือผิวบึงสีคราม
แดดเหลืองรังรองเป็นริ้วลงมาพุ่มพริกครรภแก่ของรวงข้าว
ลมแรงไค้แตะไหลกลุ่มเมฆสีเทาไปสู่ยอดเขาสีน้ำเงิน
ซึ่งอยู่ไกลแสนไกล

เทพธิดา

เห็นชายหาปลาผมสีเทานั้นใหม่
ซึ่งมีแววตาการุณ และพอใจ
ตะเพียนอวบอ้วนผูกขึ้นทักทายเขา
กบสีเขียวขับลำนำฤดูฝนในหนกกะยางสีขาวฟัง
ไม่มีการหนึ่การวายอีกต่อไป
และผืนดินกับผืนฟ้าก็ขลิบตัดกันที่ชายฟ้า
ไม่มีใครเหนือกว่าใครอีกต่อไป

นิมขำฉู

เธอยอมไม่เคยเห็นซีกโลกนี้
ซีกแห่งสีสนั่นอ่อนหวานและไพจิตร

หากเธอไม่มี สีส้มฟูในหัวใจ³⁶

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ประพันธ์ "ให้กับ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม" ไว้ว่า

เรามาจากหนไหน

มาจากแสงไฟส่องทาง

มาจากทิศทางหลายสาย

มาจากแหล่งเกิดเดียวกัน

มาจากท้องฟ้าสีคราม

มาจากเสียงร้องยามมีเสรี

เราเดินไปสู่หนไหน

เราเดินไปสู่คนที่พูดโดยไม่เคยฟัง

เราเดินไปสู่เสียงร้องที่ฟัง แต่ไม่เคยได้ยิน

เรามาพร้อมแล้ว

เรามาพร้อมแล้ว

มาพบกับความมีค

แม่จะพบความมีค เราก็จะฝ่าผ่านไป

เราจะฝ่าผ่านไป

จนกว่ามีชัย

และความหมายมีค่ามากกว่าความตาย³⁷

ตัวอย่างคำประพันธ์ร่วมสมัยที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นแนวโน้มการแต่งคำประพันธ์ไทยในปัจจุบันว่า ผู้แต่งต่างก็มีรูปแบบทางฉันทลักษณ์ที่เป็นของตนเอง ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบฉันทลักษณ์โบราณ

³⁶ ภัคดี (นามแฝง), เบญจวรรณ (พระนคร: อักษรสัมพันธ์, 2509), หน้า 106 - 108.

³⁷ สุชาติ สวัสดิ์ศรี, "ให้กับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม," สังคมนศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 11, ฉบับที่ 11 (พ.ย., 2516), หน้า 13.

การเรียนการสอนวิชาแต่งคำประพันธ์ในระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ครูจำเป็นต้องสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร และประมวลการสอนซึ่งมุ่งเน้นการแต่งให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์โบราณ แต่บทหรือกรอกรวมสมัยที่นักเรียนพบเห็นอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่มักเป็นบทหรือกรอกที่มีอิสระในการเขียนมาก ทั้งทางด้านรูปแบบ กฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์ การใช้คำ เนื้อหา แนวคิด อิทธิพลของบทหรือกรอกรวมสมัยทำให้นักเรียนเริ่มเลียนแบบ โดยใช้คำ จังหวะ สัมผัส คณะวรรณยุกต์ ผิดไปจากกรอฉันทลักษณ์เดิม เมื่อแต่งคำประพันธ์มาส่งครู ครูซึ่งยึดถือกฎเกณฑ์ฉันทลักษณ์เดิมก็ต้องชี้แจงและแก้ไข ทำให้นักเรียนหันกลับมาสู่กฎเกณฑ์ทางฉันทลักษณ์โบราณ เมื่อเป็นดังนี้ นักเรียนก็จะเกิดความคับข้องใจ และเริ่มพบว่าตัวเองไม่มีอิสระในการที่จะแสดงออกซึ่งความคิดเสรี เพราะความจำกัดทางฉันทลักษณ์เป็นเหตุ นักเรียนจึงพากันเบื่อหน่ายไม่ปรารถนาที่จะเรียน ครูผู้สอนเองก็มุ่งมั่นแต่ที่จะจูงนักเรียนให้กลับมายึดมั่นในกรอฉันทลักษณ์โบราณ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดปัญหาที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่สามารถทำความเข้าใจกันได้ การเรียนการสอนจึงเป็นไปในลักษณะที่ทั้งสองฝ่ายต่างจำใจทำหน้าที่ของตนไปเท่านั้น

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ทรงแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องการสอนแต่งคำประพันธ์ไว้ว่า

๑. ในโรงเรียนบางแห่งก็มีการหักแต่งฉันทลักษณ์ หรือถ้าจะพูดให้ถูกต้องก็เป็นเพียงหักแต่งคำรอกหรือกรอตามฉันทลักษณ์เท่านั้น ซึ่งฉันทลักษณ์เองก็เคยของหักแต่งคำฉันทลักษณ์เป็นภาษาละติน แต่นั่นเป็นการหุ้คำกรอกเขามาตราความฉันทลักษณ์เท่านั้น กลับทำให้รู้สึกเบื่อหน่ายเป็นอันมาก ไม่เป็นการจริงจังให้แต่งฉันทลักษณ์อีกเลย และฉันเชื่อว่า ความรู้สึกของนักศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน³⁸

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอนแต่งคำประพันธ์ ผู้วิจัย

001197

มีความเห็นว่า การศึกษาและวิเคราะห์หัตถลักษณ์ร่วมสมัย อาจจะเป็นแนวทางให้ครูดำเนินการสอนได้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านหัตถลักษณ์ และรูปแบบคำประพันธ์ใหม่พร้อมกันนี้จะเสนอแนะวิธีการสอนแต่งคำประพันธ์ให้เหมาะกับยุคสมัยยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลงานของนักเขียนบทร้อยกรองที่มีชื่อเสียง เคนในยุคนี
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หัตถลักษณ์ร่วมสมัย
3. เพื่อจำแนกรูปแบบการเขียนของนักเขียนบทร้อยกรองออกเป็นประเภทต่าง ๆ
4. เพื่อเสนอความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ประกอบการสอนแต่งคำประพันธ์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงหัตถลักษณ์และรูปแบบการเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยของไทย ซึ่งยังไม่เคยมีผู้วิจัยมาก่อน
2. การวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการจัดหลักสูตรและแบบเรียนให้แก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้เหมาะกับยุคสมัยและความสนใจของนักเรียนยิ่งขึ้น
3. การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ครูในการสอนแต่งคำประพันธ์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

1. รวบรวมคำประพันธ์บทเคนจาก นิตยสาร วารสาร หนังสือต่าง ๆ ที่พิมพ์ออกจำหน่ายในช่วงระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2512 - 2517)
2. เลือกสรรคำประพันธ์ที่เคนประมาณ 20 ชิ้น ของนักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยให้ผู้ที่ทรงคุณวุฒิประมาณ 12 ท่าน ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนภาษาไทย ผู้เชี่ยวชาญภาษาไทย ฯลฯ แสดงความคิดเห็นเชิงวิจารณ์ด้วยวิธีประเมินค่าทางสถิติ
3. นำข้อมูลที่ได้อันวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกนักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัยประมาณ 4 คน ที่อยู่ในความสนใจของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. ศึกษา วิเคราะห์ และจำแนกรูปแบบต้นตอลักษณะร่วมสมัยจากผลงานของนักเขียนบทร้อยกรอง
5. เสนอวิธีการสอนแต่งคำประพันธ์ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากรูปแบบที่วิเคราะห์

ขอทดลองเบื้องต้น

ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาผลงานของนักเขียนบทร้อยกรองเพียง 4 คน ที่ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า เป็นนักเขียนบทร้อยกรองร่วมสมัย และจะศึกษาเฉพาะผลงานที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ. 2512 - 2517

คำจำกัดความในการวิจัย

ร้อยกรอง หมายถึง งานประพันธ์ที่นำคำมาเรียบเรียงขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ อันได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ตลอดจนงานประพันธ์อันเป็นร้อยกรองประเภทที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตามฉันทลักษณ์โบราณ

ร่วมสมัย หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวๆ พ.ศ. 2453 จนถึงปัจจุบัน.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย